

Konferencja naukowa pt. „Wieś śląska – zderzenie kultur”

PIN-Institut Śląski w Opolu, 4 grudnia 2013 r.

Michał Lis

Słowo wstępne

Przyjęty jako obszar naukowego oglądu i analizy tytułowy problem badawczy jest interesujący z punktu widzenia wielu dyscyplin nauk o społeczeństwie – od historii i kulturoznawstwa poczynając, na językoznawstwie, socjologii i demografii, a nawet naukach o prawie kończąc. W aspekcie historycznym dotyczy społeczności wiejskiej terytorium o ciągłości osadniczej Słowian od VI w. n.e. Podstaw fundamentów kultury opartej na starej tradycji, zwyczajach i obyczajach oraz języku komunikacji, kształtowanych od końca X w. przez wiarę chrześcijańską, jako przekazywanych z pokolenia na pokolenie efektów dorobku umysłowego, nie zmieniła średniowieczna kolonizacja niemiecka; przynosząca unowocześnienie form organizacji życia i nowinki techniczne podnoszące poziom produkcji. Terenem osadnictwa wiejskiego przybyszy z Zachodu były przede wszystkim obszary Dolnego Śląska, na Górnym Śląsku Niemcy osiedlali się w miastach. Formalne polityczne odcięcie Śląska od połowy XIV w. od Polski niosło z sobą petryfikację kultury przejawianej w języku mieszkańców, zwyczajach i obyczajach w znacznej części kultywowanych w kościelnym katolickim roku liturgicznym.

Zmianę charakteru kultury regionu od połowy XVIII w. miało przynieść państwo pruskie, narzucające język niemiecki i eliminujące z nauczania szkolnego język polski oraz zakazujące kontaktów kulturalnych i religijnych z Polską. Częściową tylko skuteczność tej polityki odnotowali na początku XIX w. uczeni badający stosunki etniczne na Śląsku (np. J.S. Bandtkie) w drugiej połowie XIX w. m.in. górnośląscy intelektualiści – ks. Adolf Hytrek i Karol Miarka, czy przybyli tu Niemcy, jak np. dr Julius Roger. Gruntownych zmian oczekiwał twórca II Rzeszy Niemieckiej kanclerz Otto Bismarck, uderzając polityką Kulturkampf w Kościół katolicki. Spowodowało to jednak m.in. okresową obronę prawa mieszkańców Górnego Śląska do własnego języka przez kler katolicki, za pośrednictwem jedynie którego duchowni mogli przekazywać ludności prawdy wiary.

Kolejna fala zderzenia - mimo gwarancji konstytucyjnych i przyjętych norm międzynarodowych – które właściwie było uderzeniem w kulturę polską mieszkańców - miała

miejsce po I wojnie światowej, z bezwzględną konsekwencją, w dobie nazistowskiej. Wówczas to część mieszkańców nie tylko poddała się naciskom, ale wręcz je – jak konstatował ks. Jan Meltz - zaakceptowała.

Po II wojnie światowej, po zmianie państwowej przynależności Śląska, kontruderzenie w kulturę niemiecką mieszkańców przeprowadziły władze polskie, wysiedlając ludność niemiecką i zakazując używania języka niemieckiego, a także zacierając wszelkie ślady niemczyzny.

Warunki do współistnienia kultur – polskiej i niemieckiej na historycznym Górnym Śląsku, także w obejmujących ludność wiejską odmianach regionalnych, stworzyła rozpoczęta w 1989 r. zmiana ustroju i wejście Polski na drogę demokratyzacji życia oraz współpracy z państwem niemieckim.